

значеного стану організму, а також варіанти фармакологічної чи хірургічної допомоги. Тільки такий педагогічний процес здатний забезпечити становлення і розвиток лікарського способу мислення.

У вищому навчальному закладі III – IV рівнів акредитації, що здійснює підготовку медичних спеціалістів на основі повної загальної середньої освіти, реалізація міждисциплінарних зв'язків у навчальній діяльності є одним із необхідних дидактичних засобів формування в студентів професійних знань та навичок. Природничі дисципліни середньої школи (біологія, хімія, фізика) є профільними, саме вони виступають основою вивчення наступних дисциплін – медичної біології, медичної хімії, мікробіології, анатомії, фізіології, медичної генетики, фармакології та клінічних дисциплін. Тому методична робота кожного викладача націлена на творчу працю. Перш за все – це узгоджене планування викладачами робочих навчальних програм: при внесенні змін до змісту робочої навчальної програми слід урахувати специфіку навчального закладу та визначити пріоритетність міждисциплінарних зв'язків, вибравши найбільш суттєві. Наступний етап – це розробка навчально-методичних комплексів теоретичних і практичних занять, яка обов'язково охоплює планування міждисциплінарних зв'язків, ураховуючи хронологію вивчення дисциплін: раніше вивчені дисципліни (забезпечувальні), наступні дисципліни та планування внутрішньодисциплінарних зв'язків (теми даної дисципліни, з якими інтегрується нова тема). Одним із етапів більшості теоретичних занять є формування професійних умінь та навичок. Викладач також планує те, в якій формі будуть здійснюватися міждисциплінарні зв'язки. Це можуть бути інтегровані тексти, міждисциплінарні задачі та задачі, що мають професійну спрямованість; робота з кількома підручниками, комплексними таблицями і схемами, повідомлення та реферати міждисциплінарного і професійного змісту тощо. І останній, найголовніший етап, – це впровадження в навчально-виховний процес міждисциплінарних зв'язків. Робота на цьому етапі залежить від багатьох факторів: матеріально-технічної бази закладу, чіткої організаційно-методичної роботи, координації діяльності викладачів, професійної підготовленості викладача, його компетентності.

Таким чином, поглиблення знань викладачів із методики застосування міждисциплінарних зв'язків допоможе в практичній реалізації їх у навчально-виховному процесі; допоможе сформувати в студентів систему наукових знань, узагальнених навчальних та інтелектуальних умінь, широких пізнавальних інтересів, світоглядних переконань. Практичні рекомендації та приклади з власного досвіду дадуть можливість розробляти нові форми використання міждисциплінарних зв'язків на заняттях та під час позааудиторних заходів міждисциплінарного змісту.

Список використаної літератури

1. Казаков В.М. Основні етапи розвитку системи керування якістю підготовки фахівців [В.М. Казаков, А.М. Талалаєнко, М.Г. Гаріна, М.С. Каменецький] // Архів клінічної та експериментальної медицини. – 2000. – Т. 9, №2. – С. 320–323.
2. Міцність знань студентів – невід'ємна умова успішності подальшої професійної діяльності / М.І. Тарапата, П.Я. Кравцов, Б.Г. Попов [та ін.] // Самостійна робота студентів вищих навчальних закладів: досвід, проблеми та перспективи: матеріали наук.-практ. конф., 20-21 квіт. 2004 року. – Харків, 2004. – С. 147–148.
3. Біда О. Міжпредметні зв'язки природознавчих дисциплін початкової і основної школи / О. Біда // Біологія і хімія в школі. – 2001. – №3. – С. 34–35.
4. Гадюк Т.В. Біологія. Хімія (Інтегровані заняття) / Т.В. Гадюк. – Тернопіль: Підручники і посібники, 1997. – 84 с.
5. Зверев И.Д. Межпредметные связи в современной школе / И.Д. Зверев, В.Н. Максимова. – М.: Педагогика, 1981.

РЕАЛІЗАЦІЯ ПРИНЦИПІВ НАВЧАННЯ ЛІКАРІВ-СТОМАТОЛОГІВ НА ПІСЛЯДИПЛОМНОМУ ЕТАПІ

Шешукова О.В., Падалка А.І., Труфанова В.П.

ВДНЗУ «Українська медична стоматологічна академія»

Розглянуті основні проблеми й особливості післядипломної освіти лікарів-стоматологів. Охарактеризовані принципи, спрямовані на підвищення ефективності навчального процесу на етапі післядипломної освіти лікарів-стоматологів.

Ключові слова: післядипломна освіта, навчальний процес, лікар-стоматолог.

Підвищення якості медичних послуг залишається актуальною проблемою, особливо в динамічних соціально-економічних умовах сьогодення. Одним із напрямів підвищення ефективності охорони здоров'я, поряд із використанням сучасних форм надання медичної допомоги, є вдосконалення системи безперервної професійної підготовки медичних працівників. Мета процесу післядипломної освіти – збагачення знань і навичок у різних видах діяльності, пов'язаних зі сферою зайнятості, а також професійний та особистісний розвиток спеціаліста. У зв'язку з тим, що на факультеті післядипломної освіти навчаються лікарі-спеціалісти, навчальний процес має низку особливостей, які дозволяють розглядати післядипломну освіту як інструмент соціально-економічних перетворень і способів адаптації спеціалістів до нових умов. Важливою особливістю післядипломної освіти є те, що досить часто модель організації навчального процесу передбачає відповідальність особи, що навчається, за визначення сфери навчання, вибір методів, планування терміну навчального процесу. При цьому викладач

часто є лише координатором процесу [3].

Однією з гострих проблем у сфері післядипломної освіти лікарів-стоматологів є вплив на них попередньо засвоєної старої педагогічної схеми навчання (орієнтація на засвоєння готових знань, відокремлення теоретичних знань від практичної діяльності, лекційна форма проведення занять). Крім того, в процесі навчання сформованих спеціалістів необхідно враховувати їхні вікові, психологічні, професійні, соціальні та цілу низку інших особливостей. Разом із тим, певна частина дорослих людей зазнає труднощів під час навчання, які пов'язані з неготовністю до деяких змін і низкою психологічних причин. Тому в плануванні та проведенні навчального процесу на етапі післядипломної освіти виникає необхідність використання специфічних і нетрадиційних підходів. Фундаментальні принципи теорії навчання дорослих сформульовані М.Ш.Ноулс (1970) [2]: дорослому, що навчається, належить провідна роль у процесі його навчання; дорослий прагне до самореалізації, самостійності, самоуправління; дорослий має життєвий досвід, який може бути використаний як важливе джерело навчання; доросла людина навчається для розв'язання важливої життєвої проблеми та для досягнення конкретної мети; дорослий розраховує на невідкладне використання своїх знань і навичок; навчальна діяльність дорослого пов'язана з часовими, просторовими, побутовими, професійними, соціальними факторами, які або обмежують процес навчання, або сприяють йому; процес навчання дорослого має вигляд спільної діяльності з викладачем на всіх його етапах: планування, реалізації, корекції, оцінювання.

Ці основні особливості навчання на післядипломному етапі суттєво відрізняються від підходів традиційної додипломної педагогіки. На передній план виходять дисципліни, що містять інтегрований матеріал за кількома суміжними галузями знань (міжгалузеві дисципліни). Крім того, відрізняються підходи до організації співпраці з особами, що навчаються, методи комунікацій, розподіл відповідальності за результати і власне мотивація до навчання. Лікарі-стоматологи активно беруть участь у навчанні, привносять до навчального процесу власний досвід, намагаються зіставити навчальну інформацію зі своїми цілями і завданнями. Лікарі-курсанти засвоюють нові знання з різною швидкістю, тому в роботі з ними необхідно приділяти особливу увагу індивідуалізації навчального процесу. Важливим засобом навчання на етапі післядипломної освіти лікарів-стоматологів є застосування форм навчальних занять, що передбачають обмін досвідом не тільки між викладачем і курсантом, а й між слухачами курсів. Задля досягнення цієї мети ми застосовуємо клінічні розгляди пацієнтів, які готуються групою доповідачів із числа слухачів курсів. Така форма заняття дає можливість висловити іншим лікарям свої думки вільно у вигляді дискусії.

Ураховуючи наведені вище особливості післядипломної освіти, ми застосовуємо основні принципи, які дозволяють значно підвищити ефективність навчання лікарів-стоматологів.

1. Принцип пріоритетності самостійного навчання. Він забезпечує для лікаря-стоматолога можливість неспішного ознайомлення з навчальною інформацією, засвоєння термінів, понять, класифікацій, осмислення процесів і технологій їх виконання. Значно допомагає дистанційна освіта, застосування сучасних Інтернет-технологій [1]. Індивідуальна робота полягає у взаємному обміні інформацією між викладачем та особою, яка навчається.

2. Принцип спільної діяльності особи, що навчається, з одногрупниками і викладачем у підготовці та в процесі навчання. Усі учасники процесу навчання є рівноправними співпрацівниками.

3. Принцип використання позитивного життєвого досвіду (перш за все соціального і професійного), практичних знань, навичок як бази навчання. Лікарі-курсанти мають можливість передати іншим свій досвід, професійну майстерність за допомогою доповідей на семінарах, презентацій клінічних випадків та ін.

4. Принцип корегування застарілого досвіду й особистих установок, які перешкоджають засвоєнню нових знань. У таких випадках проводяться бесіди, формування нових точок зору шляхом розкриття нових перспектив.

5. Принцип індивідуального підходу на основі особистих потреб з урахуванням соціально-психологічних характеристик особистості та тих обмежень, які накладаються її діяльністю, наявністю вільного часу, фінансових ресурсів, технічних можливостей. В основі індивідуального підходу лежить оцінка особи, що навчається, аналіз її професійної діяльності, соціального статусу і характеру взаємовідносин у колективі. Проведення попередніх опитувань, анкетування, тестування дозволяють створити соціально-психологічний портрет лікаря-курсанта і врахувати його під час навчання.

6. Принцип елективності навчання. Полягає в наданні особі, що навчається, свободи вибору цілей, змісту, форм, джерел, засобів, термінів, місця навчання й оцінювання результатів.

7. Принцип рефлексивності. Цей принцип полягає у свідомому ставленні до навчання, що, своєю чергою, є головною частиною його самомотивації. Для лікаря-спеціаліста не є проблемою свідомий вибір мотиву навчання. Співробітники кафедри шляхом проведення майстер-класів, співбесід, презентацій нових технологій сприяють активізації тих, хто навчається.

8. Принцип затребуваності результатів навчання для практичної діяльності. Виходячи з цього принципу, перед плануванням та організацією навчання проводиться аналіз попередньої діяльності курсанта, що дозволяє сформулювати конкретну мету і завдання навчання.

9. Принцип системності навчання. Полягає в регулярності, неперервності навчання з урахуванням

результатів попередньо засвоєних знань і нових потреб. Цей принцип досягається шляхом спадкоємності матеріалу, що викладається на різних етапах післядипломної освіти – в інтернатурі, під час навчання на циклах тематичного вдосконалення та на передатестаційних циклах.

10. Принцип розвитку особи, яка навчається. Навчання на післядипломному етапі спрямоване на вдосконалення особистості в цілому, створення здібностей до самонавчання, освоєння нового в процесі практичної діяльності людини.

Отже, післядипломна освіта лікарів-стоматологів, яка сприяє підвищенню кваліфікації лікарів-спеціалістів, має низку суттєвих особливостей, що вимагають використання принципово іншого підходу до навчального процесу. Наведені нами принципи дозволяють певною мірою врахувати особливості та підвищити ефективність навчального процесу на факультеті післядипломної освіти.

Список використаної літератури

1. Дубасенюк О.А. Інноваційні навчальні технології – основа модернізації університетської освіти // Освітні інноваційні технології у процесі викладання навчальних дисциплін: зб. наук.-метод. праць: за ред. О.А. Дубасенюк. – Житомир : Вид-во ЖДУ, 2004. – С. 3–14.
2. Инновационно-образовательные технологии и эффективная организация учебного процесса в медицинском вузе. Вузовская педагогика: материалы конференции; гл. ред. С.Ю. Никулина. – Красноярск. Версо, 2011. – 477 с.
3. Скаун В.А. Организация и методика профессионального обучения: [учебн. пособ.] / В.А. Скаун. – М. : Форум: ИНФРА-М, 2007. – 336 с.

УПРОВАДЖЕННЯ СУЧАСНИХ СТИЛЬОВИХ КОНЦЕПЦІЙ ВИКЛАДАННЯ В ПІСЛЯДИПЛОМНІЙ ОСВІТІ

Шиленко Д.Р., Писаренко О.А.

ВДНЗУ «Українська медична стоматологічна академія»

Стаття присвячена стилям викладання в післядипломній освіті. Підкреслена необхідність варіативно-індивідуалізованого підходу до осіб, що навчаються, і соціальних груп, сформованих із них. Обґрунтована роль акультурації у формуванні особистості викладача.

Ключові слова: методологія, стиль, викладання, матеріал, індивідуальний підхід.

Діяльність викладача, як і будь-яка інша, характеризується певним стилем. Стиль викладання – це стійка система способів, прийомів діяльності, манери поведінки викладача, виявляється в різних умовах її існування, професійно вироблена, але поєднана з його індивідуальністю. Стиль поведінки, незалежно від того, розроблена вона самостійно чи запозичена, заснований на моделі взаємодії з людьми. Більшість цих моделей давно вивчена й обґрунтована [2]. Вони є технічною основою процесу викладання. Не викликає сумнівів, що викладач має володіти широким спектром стилів, які він може застосовувати залежно від поставленого завдання й аудиторії. Цей спектр може бути суттєво розширений шляхом вивчення розроблених моделей взаємодії з аудиторією. З огляду на неоднорідність цільової аудиторії в післядипломній освіті (лікарі-курсанти, лікарі-інтерни) питання про вибір моделі взаємодії зі слухачами певних циклів потребує вивчення.

Метою нашого дослідження було вивчення основних стилів викладання.

Матеріали і методи

Акультурація – термін, уведений Clark C. [1]. Означає індукцію в суспільство педагогів і їхньої професійної субкультури. Через акультурацію вчителі здобувають стилістику поведінки, яка більше характерна для них не як конкретних індивідуумів, а як певного соціуму, що веде педагогічну діяльність. Для процесу акультурації молодого викладача дуже важлива модель поведінки його першого наукового наставника - викладача, професора, куратора. Це надає молодому спеціалісту певного консерватизму (стереотипу поведінки), що може вплинути на складність упровадження інноваційних навчальних технологій. За цією концепцією, процес акультурації залучає молодого педагога до стилістики з домінуванням лекційної складової: особі, яка навчається, «дають» новий матеріал, потім вона отримує домашнє завдання, як правило, щось вивчає додатково, на наступному занятті проводиться перевірка знань, засвоєних у першій і другій «фазах».

Насправді ж маємо широке різноманіття стилів викладання. Відомий психолог В. А. Кан-Калік виділяв такі стилі викладання [5]:

1. Спілкування на основі високих професійних установок викладача, його ставлення до діяльності викладача в цілому.

2. Спілкування на основі дружнього ставлення. Воно передбачає захопленість спільною справою. Викладач виконує роль наставника, старшого товариша, учасника спільної навчальної діяльності. Однак при цьому слід уникати панібратства. Особливо це стосується молодих викладачів, які не бажають потрапити в конфліктні ситуації.

3. Спілкування-дистанція належить до найпоширеніших типів викладання. У цьому випадку у взає-